Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 46, Haziran 2020, s. 450-470

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.44054>

Öğr. Gör. Dr. Nilgün BÜYÜKER GÜNGÖR

Düzce Üniversitesi Türk Dili Bölümü, n.buyuker@yandex.com

MUALLİM NACİ'NİN YAZMIŞ BULUNDUM ADLI ESERİNİN İNCELEMESİ VE METNİ

Özet

Tanzimat döneminin yeniliğe temkinli yaklaşan kalemelerinden Muallim Naci [ö.1893], *Tercüman-ı Hakikat* gazetesine gönderdiği on dört adet edebî mektubu ve gazeteden kendisine gelen cevapları 1884 yılında *Yazmış Bulundum* adıyla yayımlar. Edebiyata hevesli gençlerin yetiştirilmesi ve yönlendirilmesinde faydalı olacağı kanaatiyle paylaşılan bu yazışmalar, Türk edebiyatındaki "tenkit" anlayışını ve bir edebî tür olarak "mektup" yazınının gelişimini yansıtmaları açısından dikkate değerdir. *Yazmış Bulundum*, Naci ve döneminin edebî zevk ve tutumuna dair önemli bilgi ve bulguları da ihtiva etmektedir. Dilde sadeleşme eğiliminin Tanzimat dönemindeki köklerine ışık tutan, Türk edebiyatında modernite ile gelenek arasındaki sınırın nasıl başladığını gösteren eserlerden biri olan *Yazmış Bulundum*, eski ile yeni arasında âdeti bir geçiş dönemi şairi olan Naci'nin edebî hüviyetinde yaşadığı düalliteyi göstermesi açısından da ilginçtir. "Eski"nin güzeline bile yüz çevrilen bu dönemde sade, açık, akıcı bir dil ve üslubun hâkim olacağı "yeni"nin itibar görüp yaygınlaşması büyük bir heyecan ve arzu ile beklenmektedir. "Mesud-ı Harabati" mahlasıyla gazeller, rubailer yazan Naci ise nazmından ziyade nesriyle Osmanlı edebiyatının bu yeni yeni oluşmaya başlayan çehresine uygun düşmekte ve rağbet görmektedir. "Yeni"nin akıntısına kapılmak isterken "eski"yi de bir türlü bırakamayan Naci, tam anlamıyla *araftaki şairdir*. Bu makalede Naci'nin *Yazmış Bulundum* adlı eseri ele alınmış ve eser Latin harflerine aktarılmıştır.

Anahtar kelimeler: Muallim Naci, *Yazmış Bulundum*, modern Türk edebiyatı, edebî tenkit, edebî mektup.

ANALYSIS OF MUALLİM NACİ'S *YAZMIŞ BULUNDUM* AND IT'S TEXT

Abstract

Muallim Naci [d.1893], who is cautious about the innovation of the Tanzimat period, publishes fourteen literary letters he sent to the *Tercüman-ı Hakikat* newspaper and the answers he received from him in 1884 under the name of *Yazmış Bulundum*. These correspondence, shared with the belief that it will be useful in raising and directing young people who are enthusiastic to literature, is remarkable in terms of reflecting the "criticism" understanding in Turkish literature and the development of the "letter" writing as a literary genre. *Yazmış Bulundum* also contains important information and findings regarding the literary taste and attitude of Naci and his period. *Yazmış Bulundum*, one of the works that sheds light on the roots of the simplification tendency in the Tanzimat era and shows how the border between modernity and tradition started in Turkish literature, is also interesting in terms of showing the literacy of Naci, who is a poet of the transition between old and new. It is expected with a great excitement and desire that the "new", which will be dominated by a plain, open, fluent language and style, will be respected and widespread in this period, which is confronted even with the beauty of the "old". Naci, who writes ghazals and rubais with the pseudonym "Mesud-ı Harabati", is in line with this new-emerging face of Ottoman literature rather than his verse and is in demand. Naci, who cannot leave the "old" while trying to fall under the stream of "New", is a literal poet. In this article, Naci's work named *Yazmış Bulundum* is discussed and the work is transferred to Latin letters.

Keywords: Muallim Naci, *Yazmış Bulundum*, modern Turkish literature, literary criticism, literary letter.

GİRİŞ

Tanzimat Fermanı'nın ilanını izleyen süreçte Türk edebiyatı, modernleşme hususunda önemli gelişmelere sahne olur. Bu dönemde Türk yazarların ve şairlerin özellikle de romantik estetiğe dönük çeşitli açılımlar sergileyişi ve roman, tiyatro, makale, eleştiri gibi yeni türlere yönelişinin sonucunda Türk edebiyatı modern Batı edebiyatına yakınlaşır. Bunda elbette 19. yüzyıl Türkiye'sinde gerçekleşen modernleşmeye dönük sosyal ve siyasal gelişmelerin etkisi büyüktür. Modern dünyanın "olmazsa olmazı" konumunda bulunan özel mülkiyetin gelişimi, toplum nizamının kanunlara bağlanması çerçevesinde ortaya çıkan uzlaşma, modern eğitim kurumlarının (Tercüme Odası, Darülfünun, Mekteb-i Tıbbiye, Mekteb-i Sultani vs.) tesisi gibi hususlar, Türk edebiyatının modernleşmesinin devindirici güçleri arasında düşünülebilir. Ancak bu sosyal ve siyasal gelişmelerin toplumun bütün hayatına etki eden, gelenek ile yenilik etrafında düğümlenen ve özellikle de epistemolojik çerçevede açığa çıkan bir düalliteyi doğurduğu vakidir. Modern zihniyet ile Jale Parla'nın "mutlak metin" (Parla, 2016: 29) adını verdiği Osmanlı-İslam kültürünün felsefi temeli arasındaki bu epistemolojik çatışma, Türk edebiyatının modernleşmesi sürecinde de bir düallitenin vuku bulmasına yol açmıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar, "Modern Türk edebiyatı bir medeniyet kriziyle başlar." (Tanpınar, 1977: 101) ifadesiyle bu duruma çarpıcı bir şekilde dikkat çekmiştir. Edebiyatın modernleşmesi hususunda kimi şairler ve yazarlar daha yenilikçi bir tutuma sahip olurken kimileri de -yeniliği kısmi ölçüde reddetmemekle birlikte- daha muhafazakâr/ gelenekçi bir yol tercih etmiştir.

Tanzimat döneminde modern estetiğe mesafeli, gelenekçi yolu tercih edenlerin başında şüphesiz Muallim Naci (1849-1893) gelir. Pek çok Tanzimat aydını gibi nitelikli ve düzenli bir eğitim almamış olan, kayınpederi Ahmet Midhat Efendi'nin *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayımladığı eserlerle adını duyuran Naci, yenilikçi çizgide düşünülebilecek birtakım eserlerine (ilk dönem kaleme aldığı şiirler, Emile Zola'nın *Thérèse Raquin* romanının tercümesi vs.) rağmen çoğu eserini divan edebiyatının mirası çerçevesinde ortaya koymuştur. Belki de bu nedenle eserlerinin bir kısmı Latin harflerine aktarılmamış, hatta edebiyat tarihlerinde değerlendirmeye dahi tabi tutulmamıştır. Bu olumsuzluğun giderilmesi adına küçük bir çaba olarak incelememizde, Naci'nin *Yazmış Bulundum* adlı eseri Latin harflerine aktararak değerlendirilmeye,¹ eskiyle yeni arasındaki bu köprü şahsın ve tabii ki içinde bulunduğu dönemin edebî zevk ve estetik anlayışı saptanmaya çalışılacaktır.

YAZMIŞ BULUNDUM ÜZERİNE

1884'te kitap olarak yayımlanan *Yazmış Bulundum*, Muallim Naci'nin *Tercüman-ı Hakikat* gazetesine gönderdiği on dört adet edebî mektubunu ve gazeteden kendisine gelen cevapları ihtiva eder. Naci'nin henüz *Tercüman-ı Hakikat* yazarı olmadığı döneme ait bu mektuplarda şairin estetik zevk ve tutumuna dair önemli ipuçları bulmanın yanında dönemin edebî beğeni ve tenkit anlayışına, gazetelerin gençlerin yetiştirilmesi ve yönlendirilmesindeki mektepvari işlevine dair bilgi ve bulgular edinmek de mümkündür.

Yazılarında "Mesud-ı Harabati" mahlasını kullanan Muallim Naci, eserin *Mukaddime* bölümünde *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayınlanan kısa yazılarının beğenilmesini, bu yazılarda kullandığı "külfetten azade sade söz"e ve yer verdiği dikkat çekici, hoş beyitlere bağlamaktadır.

Yazılarının gazete yayın heyeti ve okurlar tarafından beğenilmesine oldukça sevinen Naci, bu yazılarının müstakil bir mecmua olarak basılıp neşredilmesine önceleri pek sıcak bakmaz. Lakin bazı ahabplarının bu yöndeki ısrarı, hatta bir ahabbının baskı masraflarını dahi ödeyeceği taahhüdü onu harekete geçirir.

Yazılarının çoğunun altına faydalı olacağı kanaatiyle *Tercüman-ı Hakikat* tarafından yazılan mütâalaları da ekleyen Naci, bu eserinin yazı yazma hevesindeki yeni yetmeler için faydalı olacağı görüşündedir. Mecmuasının, kalem erbaplarının dikkatini çekmesi hâlinde ise iftihar duyacağını belirtir.

Naci *ilk mektubunda* birkaç gün edebiyat sütununu boş bırakan *Tercüman-ı Hakikat*'i eleştirmektedir. Kendi gibi edebiyat tutkunu birçok kişinin bu gazeteyi sadece edebiyat hatırına aldıklarını ve bu okurların bu sayfalardan mahrum bırakılmamaları gerektiğini bildirir. Kendisinin şevkle birçok edebî meclise katıldığını ve bu meclislerde duyduğu şiirleri ezberlemeye çalışıp akabinde hususi mecmuasına kaydettiğini söyleyen Naci, bu kıymetli mecmuasından seçtiği bir kıtayı yayınlaması ümidiyle *Tercüman-ı Hakikat*'e gönderir.

Derbederlik âleminde seyahat eden bir şairin mutaassıp bir adamın evinde konaklamak zorunda kaldığı bir gece söylediği bu kıta, *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin yayın kurulu tarafından beğenilmez ve Naci'ye, yazdığı mektubu beğendiklerini lakin övdüğü mecmuası

¹Eser Latin harflerine aktarılırken orijinal metindeki dizgiye sadık kalınmış, kapak ve sayfa numaraları gösterilmiştir.

böyle şiirlerle dolu ise bu mecmuanın -amiyane tabirle- beş kuruş etmeyeceği cevabı verilir. Bu olumsuz cevap üzerine Naci gazeteye ikinci mektubunu yazar.

Daha önce gönderdiği "şimdi" redifli kıtanın beğenilmemesini olgunlukla karşılayan ve insanların farklı zevklere sahip olmasını tabii bulan Naci gazetenin, ilk mektubunu beğenmesinden ise oldukça hoşnuttur. *İkinci mektubunda* kendi kaleme aldığı şiirlerinin de olduğunu ancak bunların Âşık Ömer'in şiirlerine benzetileceği, basit bulunacağı kaygısıyla bu şiirlerini paylaşmaktan çekindiğini, böyle etiketlenmektense meçhul bir edip olmayı yeğlediğini bildirir.

Naci, *üçüncü mektubunda Tercüman-ı Hakikat*'te yayınlanan edebî bir yazı ile ilgili olumlu değerlendirmeler yaparken kendi şiir zevkinin anahatlarını da çizmektedir. Ona göre şiir külfetsiz, istilahatsız ve teselsülattan ari olmalıdır. Bu tarzda yazdığı bir kıta ile mektubuna son veren Naci, şiirinin gazetede yayınlanıp yayınlanmayacağı ile ilgili *Tercüman-ı Hakikat*'e bir soru sormaktadır. Gazeteden gelen yanıtta Naci'nin benimsediği edebî tarz desteklenirken dil ve üslupta zorlamaların yerini "tabii"liğin alması gerektiği, uzun cümlelerin belagatı bozduğu, vezin ve kafiye mecburiyetinin bir nevi esaret olduğu, nazım ve nesirde kullanılacak olan sade dille ve anlatımda akıcılığı önemseyen tavırla Osmanlıcanın ihya edileceği gibi düşünceler paylaşılmıştır.

Naci, *dördüncü mektubunda* gazeteye teşekkürlerini bildirirken şiirlerini beğendiği ama içkiye olan düşkünlüğü yüzünden yaşam tarzını beğenmediği bir şairden âşıkane tarzda bir gazel paylaşmakla iktifa eder.

Beşinci mektubuna naçizane yazılarını beğenip yayınladığı ve zatıalisine "Osmanlı edebiyatının istikbaline hizmet eden ediplerden biri" olma payesini verdiği için *Tercüman*'a teşekkürlerini bildirerek başlayan Naci, mektubunun devamında gazeteye övgüler dizmektedir. Edebiyata hevesli gençleri destekleyen tavrı ve edebî sütunlarındaki metinlerin seçiminde gözettiği kıstaslar sebebiyle *Tercüman-ı Hakikat*'i "edipler yetiştiren, şairler çıkaran bir mektep" olarak değerlendirmekte; gazeteyi yayınlarının değersiz ve acemice olduğu yönünde eleştirenlere de karşı çıkmaktadır. Birden bire usta bir edip veya şair olunamayacağını, bu işe gönül vermiş hünerli ve çalışkan gençlerin taltif edilmesi gerektiğini, ilerlemenin aşama aşama gerçekleşebileceğini savunan Naci, *Tercüman*'ın ismi duyulmamış bu gençleri sütunlarına taşımasını oldukça takdir etmektedir. Naci'nin bu mektubuna *gazeteden* gelen cevap ise dönemin edebî anlayışını ve beğenisini yansıtmaya açısından oldukça mühimdir. Buna göre sadelik her şeyden önce gelmektedir. Zincirleme tamlamalar ya da çeşitli fiilimsilerle birbirine bağlanıp uzatılan cümlelerden ari, kısa cümlelerle yazılan, okunduğunda kolayca anlaşılan; süsten uzak, sade bir dil ve üslup "Osmanlı" namına liyakat göstermek isteyen gençlerin ana eksen olmalıdır.

Altıncı mektubunda Naci, *Tercüman*'dan ve edebiyat erbaplarından duyduğu cesaretlendirici sözlerin etkisiyle kendisinde yeniden bir şiir yazma hevesinin ortaya çıktığını bildirmektedir. Bu hevesle daha önce gördüğü bir gazeli tanzir eder ve bu nazireyi yayınlanması ümidiyle *Tercüman*'a gönderir. Gazeteden gelen cevapta yazdığı şiirin güzel olduğu, lakin nesrinin yerini tutmadığı bildirilir. Naci, gazete tarafından "sade dil ve üslup"u başarıyla kullanan öncü ediplerden biri olarak övülmekte, kendisinin gazellere nazire yazarken nesrinin gençler tarafından taklide, tanzire çalışıldığı vurgulanmaktadır. Bu bölümden anlaşılan şudur ki

Tercüman-ı Hakikat "eski"nin güzeline bile yüz çevirmekte, sadeliğin hâkim olacağı "yeni"nin benimsenip yaygınlaşmasını büyük bir heyecan ve arzu ile beklemektedir.

Naci, *yedinci mektubunda* "Dikkatsizliğin Cezası" başlıklı kısa bir hikâye paylaşmıştır. Anekdotvari bu metinde kullanılan dil, günümüz Türkçesi için bile hiçbir sadeleştirme çalışmasını gerektirmeyecek kadar açık, yalın ve anlaşılırdır.

Naci her ne kadar nesirde kullandığı "sade dil ve üslup" ile edebiyatımızda yeni kapılar aralasa da nazımdaki edebî zevk ve tutumu eski edebiyatımızın tarz ve estetik anlayışının devamı niteliğindedir. Bu hususiyetin alenen gözlenebileceği yerlerden biri de *sekizinci mektubudur*. Birçok yazısını divan şiirinden örneklerle süsleyen Naci, kadim tarzda kaleme aldığı şiirlerinde de "Mesud-ı Harabati" mahlasını kullanmaktadır. Sekiziânci mektubunda beş beyitlik bir gazelini paylaşır ve "Buna da nazire söyleyen bulunur ise aşk olsun!" diyerek okurların beğenisine sunar.

Naci, *dokuzuncu mektubunda* Mesud-ı Harabati'nin beğenildiğini ve tanzir edildiğini bildirmektedir. *Tercüman-ı Hakikat*, şairi "harap içindeki mamuru bulmak" ile övmektedir.

Onuncu mektubunda Naci, bir zamanlar kadere kadr ü kıymetinin anlaşılmadığı yönünde şikâyetlerde bulunurken *Tercüman-ı Hakikat* yazı heyeti, kimi kalem erbapları ve okurların takdirine mazhar olmasıyla artık şükrettiğini bildirmektedir.

On birinci mektubuna gazeteye gönderdiği bir gazeliyle başlayan Naci, mektubunun devamında kalem erbaplarından gördüğü takdir yazılarının verdiği cesaretle yazmaya devam ettiğini ve kibre kapılmadan bu beğenilerden duyduğu memnuniyeti, mutluluğu dile getirmektedir. İlk başlarda çok mâatah mahsuller ortaya konulmasa bile yazmaya devam edilerek daha iyilerinin elde edileceğini, yazı tecrübesinin önemini vurgulayan Naci, *Tercüman*'ın da bu vasat yazıları yayınlayarak insanları yazmaya teşvik etmede etkin bir rol üstlendiğini söylemektedir.

On ikinci mektupta Naci, bir Mekteb-i Sultani talebesiyle arasında geçen diyaloga yer vermektedir. Naci her ne kadar kendi meyusane şiirler kaleme alsın da talebeye, yazana melal getirebileceği sebebiyle bu tarzdan uzak durmasını; daha iç açıcı, renkli, neşeli şiirler yazmasını önermektedir. Aksi hâlde "mesut" değil "harabati" olarak kalacağını söyleyip kendi mahlasına binaen kelime oyunu yapmaktadır.

On üçüncü mektubunda artık *Tercüman*'da latif varakaların, manalı beyitlerin görülmemesinin nedenini sorgulayan Naci, güzel yazı yazan gençlerin tenkide uğramaları sebebiyle yazmayı bırakmış olabilecekleri ya da farklı şeyler yazmakla meşgul olabilecekleri ihtimalleri üzerinde durur. Kendisinin de o sıralarda sessizliğe büründüğünü, yazmaya fırsat bulamadığını; afaki şeyler düşünmekten vakit bulsa *Tercüman*'a fahri muharrir olarak üç günde bir yazı göndereceğini dile getirir. Sonra bu düşüncelerinden çark ederek "Aslında çok da yazılmamalı!" der. Zira Naci'ye göre çok yazı yazan biri sonrasında işe yaramayan, manasız şeyler söylemeye başlar ve yazarak ilerlemeyi hedeflerken yazdıklarının her biri âdeta gerileyişin bir vesikası olur; böylece eski tarzı beğenenler de haklı çıkmaya başlar. Burada nitelikten ziyade niceliğin önemini vurgulayan Naci, mektubunu kaleme aldığı bir rubai ile sonlandırır.

Naci *on dördüncü* ve *son mektubunda* ise kendi gibi rindane tarzı benimseyen kimi arkadaşlarının isimlerini zikrederek onları över; geleneğe uygun olarak zahit karşısında rindi, zahitlik karşısında ise rindaneliği yücelterek mektubunu bitirir.

SONUÇ

Tanzimat döneminin yeniliğe temkinli yaklaşan kalemlerinden Muallim Naci'nin *Tercüman-ı Hakikat* gazetesine yazdığı on dört adet edebî mektubunu ve gazeteden kendisine gelen cevapları bir araya toplayarak 1884 yılında *Yazmış Bulundum* adıyla yayınladığı eserinde dikkat çeken hususları şu üç başlık altında toplamak mümkündür:

1. *Gazetenin işlevi: Tercüman-ı Hakikat*, genel havadisler içeren bir gazete olmasının yanında edebiyata hevesli gençlerin şiir ve yazılarını yayınlayarak onları yazmaya teşvik eden ve edebiyata karşı ilgilerini diri tutan bir edebî mecmua hüviyeti arz etmektedir. Yayımlanan eserlerin kalem erbapları ve okurlar tarafından değerlendirilmesine de imkân tanıyan *Tercüman-ı Hakikat*, edebî tenkit anlayışının gelişeceği bir ortam yaratırken işin ehli ve muhatapları tarafından yapılan bu tenkitler vasıtasıyla genç edebiyatçıların yetişmesine, yazma kabiliyetlerinin gelişmesine de yardımcı olmuştur. Bu yönüyle *Tercüman-ı Hakikat*, Naci'nin deyişiyle "edipler yetiştiren, şairler çıkaran bir mektep" işlevindedir. Gazetenin yer verdiği edebî sütunların ciddi bir okuyucu kitlesine sahip olduğu da mektup satırlarından çıkan bir başka sonuçtur.

2. *Dönemin edebî zevk ve tutumu:* Eski edebiyatın zevk ve estetik kurallarıyla yazılan tumturaklı, süslü ve sanatlı şiirler beğenilmez. Lakin mektuplardan anlaşılan, halk edebiyatının mahsülleri de hâlâ basit ve küçük görülmektedir. Bu dönemde şiirden ziyade nesir, süsten ziyade sadelik ön plandadır. Dil ve üslupta zorlamalar yerini tabiliğe bırakmaktadır. Uzun cümlelerin ve zincirleme tamlamaların belagati bozduğu, vezin ve kafiye mecburiyetinin bir nevi esaret olduğu düşünülmekte, kısa cümlelerle serbest yazım teknikleri desteklenmektedir. Gerek nazımda gerek nesirde kullanılacak olan sade dil ve akıcılıkla Osmanlıcanın ihya edileceğine inanılmaktadır. Osmanlı namına liyakat göstermek isteyen gençlerin "sadelığe himmet etmeleri" gerektiği, sadelikten uzaklaşan eserlerin sahibi kim olursa olsun rağbetten düşeceği düşüncesi hâkimdir. "Yazmada kolaylık> anla(şıl)mada kolaylık> okuma keyfi> faydalanma> maarifin gelişmesi" gibi bir zincirle özetlenebilecek inanç, "dilde sadeleşme"yi dönemin en önemli edebî gayesi hâline getirmiştir. "Eski"nin güzeline bile yüz çevirilen bu dönemde sadeliğin ve akıcılığın hâkim olacağı "yeni"nin yaygınlaşması büyük bir heyecan ve arzu ile beklenmektedir.

3. *Naci'nin edebî kişiliği:* Divan edebiyatının itibardan düştüğü bir döneme denk gelen Naci, mektuplarında her ne kadar "külfetten azade, sade söz", "külfetsiz, teselsülatısız, ıstılahatsız kısa yazılar" gibi kıstasları diline pelesenk etse de kadim tarzın esaretinden kendisini pek de kurtarabilmiş değildir. Kadim tarzın zevk ve sanat anlayışından uzaklaşarak yazdığı şiirleri varsa da bunları çok basit bulunacağı kaygısıyla paylaşmak istemez. İkinci mektubunda Âşık Ömer'e benzetilmektense isminin hiç duyulmamasını yeğlediğini söylerken âşık tarzı/halk edebiyatı mahsullerine de küçümseyici bir nazarla baktığı anlaşılmaktadır. Ne kuru sadelik ne de tumturaklı süsten yana olan Naci, "Mesud-ı Harabati" mahlasıyla kaleme aldığı şiirleriyle kendine bir yer edinmek ister; lakin başarılı olduğu söylenemez. "Yeni"nin akıntısına kapılmak isterken "eski"yi de bırakamayan Naci, tam anlamıyla *arafa*taki şairdir. Naci'nin şair hüviyetine dair mektuplarından anlaşılan bir diğer husus da şairin Farsça bilgisi ve Fars şiirine olan

ilgisidir. On dört mektupta Hafız'dan Tebrizi'ye birçok Farsça beyit ve Fars edebiyatına dair bilgi kırıntılarını bulmak mümkündür. Naci, nazmından ziyade nesriyle Osmanlı edebiyatının yeni yeni oluşmaya başlayan çehresine uygun düşmekte ve rağbet görmektedir. Gençler onun nesrini taklide çalışmaktadır. Dönemin edebî otoritelerinden biri olarak kabul edilen *Tercüman-ı Hakikat* gazetesi Osmanlı edebiyatının "tenvir-i istikbali"ne hizmet edebilecek edipleri arasına Naci'yi de dâhil etmiştir. Mektuplarında yer yer gençlere yönelik edebî tavsiyelerde de bulunan Naci, sade bir dille yazmanın önemi dışında yazma kabiliyetinin sürekli yazarak geliştirilebileceğini vurgular. Lakin bunun da bir sınırı olduğunu, bir yerden sonra tekrara düşülerek seviyenin gerileyebileceğini, nitelikten ziyade niceliğe ehemmiyet vermeleri gerektiğini bildirir. İlâveten, kendi her ne kadar hüznü şiiirler kaleme alsada gençlere sevinç, mutluluk dolu şiiirler yazmalarını telkin etmektedir.

MUALLİM NACİ

YAZMIŞ BULUNDUM

Maarif Nezaret-i Celilesinin ruhsatıyla tab olunmuştur.
Ruhsatname numarası 1071.

İstanbul
(Mihran) Matbaası- Bab-ı Ali Caddesinde Numara: 7.
1301

(Mihran) Matbaası- Bab-ı Ali Caddesinde Numara: 7

3..... Mukaddime

Kariin-i Kiram!

İmzama baktığınız gibi tanıyacaksınız. *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin nüshalarında ismimi çok defa görmüşsünüzdür. *Tercüman*'a yazdığım varakalar ufak ufak şeylerdi. Fakat erbab-ı mütalaadan büyük büyük teveccühler kazandı. Sebebi meydandadır. Şimdi herkes öyle külfetli ifadeden hoşlanmıyor. Külfetten azade sade sözü seviyor. Onun için benim varakalarım da sevildi.

Bunlarda hoşça bazı ebyat dahi bulunurdu. Şiiri sevenler nazarında mektubatımın esbab-ı makbuliyetinden biri de bu oldu.

4..... Mukaddime

Tercüman-ı Hakikat ise derc ettiği asarımın zirine müşevvikane sözler yazmaktan hali kalmadı. Bu eserciklere değerlerinden ziyade kıymet ve şöhret verdi. Müteşekkik olmaz mıyım? O kadar teveccühe ve iltifata mazhar edildim.

Geçen de ahibbadan birkaçı asar-ı mezkûrenin bir mecmua şeklinde tab ü neşri münasip olacağını ihtar ettiler. Gazetelere konulduktan sonra bunların bir de ayrıca tab olunması kaleme haddinden ziyade ehemmiyet vermek demek olacağını düşündüğüm için şu ihtar-ı muhibbaneyi fiile çıkarmakta müsamaha gösterdim. Bir de bu kere yine bildiklerden birisi çıkıp da masarifi tabiiyenin tesviyesini de taahhüt etmesin mi? Artık diyecek kalmadı. Muvafakat ettim.

5..... Mukaddime

Varakalardan çoğunun zirine *Tercüman-ı Hakikat* tarafından yazılan mütalaaları da - faydasız olmadığı cihetle- ilave eyledim. Şöyle bir risale teşekkül etti. İtikadımca bu yolda yazı yazmak hevesinde bulunduklarını memnuniyetle görmekte olduğumuz nev-residegan için fena bir mecmua olmadı.

Büyüklerimizin nazar-ı mütalaalarına tesadüf etmek gibi bir şeref de kazanır ise iftiharım tezayüt eder. Herkes vatanına muktedir olduğu kadar hizmet etmelidir. Şimdilik benim elimden gelen bu olduğu için mazur tutulurum zannederim. İleride inşallah iktidarım artar da buna nispetle büyük denilebilecek hizmetler arzına dahi muvaffak olurum.

Mesud-ı Harabati

6..... Yazmış Bulundum

[1]

Birkaç gündür gazetenizin edebiyat kısmında hiçbir şey görülemiyor. Böyle olur mu ya? Erbab-ı mütalaadan öylelerini bilirim ki *Tercüman-ı Hakikat*'i mücerret edebiyat hatırı için alırlar. O takımdan olanları mahrum bırakmalı mı? Bendenizin hâlimi bilseniz mutlaka (edebiyat meftunu) diye bir unvan takardınız. Üdeba meclislerinde saff-ı nialde durmak suretiyle olsun bulunmayı cana minnet bilirim. Her ne söylerler ise bellemeye çalışırım. Bellediğim şeyleri derakap mecmua-ı mahsusama kaydedirim. Bu huyumu beğenirim. Fena mı? Bu yolda bir hayli asar cem ettim. Mecmuam kıymetlidir. Bunu âdeta en parlaklarından birkaç yüz liraya değişmem. Şimdiye kadar öyle bir müşteri de çıkmadı ya! Neyse!

İntihap ettiğim asarı görseniz siz de beğenirsiniz zannederim. Hakimane, âşıkane, rindane, meyusane,

7.....Yazmış Bulundum

mesrurane hasılı her türlü şiir içinde! İşte size numune olarak bir kıta gönderiyorum. Sanırım ki makbule geçer. Öyle ise edebiyat kısmına geçirmelisiniz. Yolladığım eser alelhikâyedir.

Bunu söyleyen şair bir aralık derbederlik âleminde seyahat ederken ilca-yı zaruretle mutaassıp bir herifin hanesinde bir gece bî-âb u tâb misafir kalmış da o zaman söylemiş. İşte kıta!

Olurken bir zamân rindâne cāmım mâye-i mestî
Humâr-âbâd-ı gâmda kaçre-cüy-ı bâdeyim şimdi
Olurken bir zamân her bir sözüm bir rehzen-i takvâ
Sükût-ı zühhd ile zânû-zen seccâdeyim şimdi

Tercüman-ı Hakikat

Bizim de öyle bir mecmuamız bulunsaydı mektubunuzu en safi Osmanlıca yazılmış asar-ı edebîyyeden bir kıymetli parça olmak üzere mecmuamıza kaydederdik. Fakat sözün doğrusunu

8.....Yazmış Bulundum

isterseniz gönderdiğiniz kıtayı kaydetmezdik.

Bir de o kadar medheylediğiniz mecmua hep bu kıta gibi asarı cami ise şu mostraya göre biz size en parlaklarından değil a en küflülerinden bile hiçbir lira teklif ü takdim edemezdik.

[2]

Geçen gün takdim ettiğim (şimdi) kıtasını nasılsa beğenmemişsiniz. Size hak veririm. Tabayi muhtelifdir. Ali'nin beğendiğini Veli beğenmez, Veli'nin beğendiğini Ali! Fakat mektubumu beğendiniz ya! İşte burası zevkime gitti! Gerçekten iftihar ettim.

Mecmuamı birden bire öyle gözden düşürmeyiniz. Bunda nazar-ı takdirinize mazhariyetle temeyyüz edecek asara da tesadüf olunacaktır.

O hoşunuza gidecek eserler için küflü lira

9.....Yazmış Bulundum

yerine parlak aferinler vereceğiniz şüpheden beridir.

(Ya Rab bu aferin ne tükenmez hazinedir!)

Bendenizin kendi asar-ı şiiriyem de var. Bunlardan da göndermek isterdim. Ne çare ki pek o kadar cesaret edemiyorum. Sonra (artık bu pek Âşık Ömercesine!) diye ilan ediverirseniz ne yaparım?

Öyle şöhret kazanmaktan edib-i meçhul olup rahatça oturmak bin kat hayırlı! Neme lazım! Ben yine mecmuacığma müracaat ederim. Ya evde bir belaya uğrarsa? Maazallah! Sermayemin tükendiği gündür! O zaman hani hikâye-i meşhurede Bağdat'a giderken koynundaki mecmua-ı münşeâtı nehre düşürüp de arkadaşlarına hitaben:

(Ah işte olanca sermayem battı, gitti! Dönmekten başka çarem kalmadı!) diye izhar-ı yes eden cahil divan efendisi gibi bir şey olur kalırım. İşte bizim mecmuadan bir kıta daha! Bendenizin zevkimce bu evvelkinden ahenklidir! Rica ederim şunu beğenin!..

10..... *Yazmış Bulundum*

Nür-ı dîdem beni ağlatma dedim, güldü dedi

Seni çok ağlatırım bende bu gözler var iken

Dedi harf atma edersin beni dem-beste dedim

Seni çok sustururum bende bu sözler var iken

Tercüman-ı Hakikat

İşte bu kıtayı beğendik. Hem de "beğenin" diye rica ettiğiniz için değil. Gerçekten beğendik. Aferin mecmuanıza! Bağdat'a giderken değil. Üsküdar'a Müsküdar'a giderken sakın ha! Mecmuanızı denize düşürmeyiniz! Sonra iftihar edecek bir mecmuasız ne yaparsınız?

[3]

Gazetenizin edebiyat kısmında (...) imzasıyla iki varaka okudum. Ne yalan söyleyeyim, pek beğendim. Evet, işte söz böyle külfetsiz olmalı!.. Nedir o

11..... *Yazmış Bulundum*

ıstılahat!.. Nedir o teselsülât efendim!.. Elhamdülillah artık umum bunlardan vazgeçiyor. Kıtalar da fena değil. Hele ikinci kıta her hâlde beğendiğiniz kadar var. Bunlardan birincisine bizim bildiklerden birisi nazire gibi bir şey yapmış. Ne tuhaf! Zannıma göre kim olduğunu bilmediğim (.....)yi fersah fersah geçmiş gitmiş! Zaten onu siz de o kadar beğenmemiştiniz ya! Şuraya yazayım da bir bakın! Kemterinizin pek hoşuma gitti.

Kıta

.....
.....
.....
.....

Beğendiniz mi? Mutlaka!.. Ceride-i muteberinizde buna da bir yerceğiz bulunacak mı? Bu suale de siz cevap verin.

12..... *Yazmış Bulundum*

Tercüman-ı Hakikat

Yer mi bulunmayacak? Buna bulunmaz ise neye bulunur? Haydi bakalım Osmanlı milletinin üdebası! Osmanlıcayı siz ihya edeceksiniz. Nesirde bu selasete meydan açınız! Ta ki bundan sonra belagat kitaplarına "Belagatı muhil bir şey dahi uzun cümlelerdir. Seksen kelimeden mana çıkarmak insanı yorar." diye yazsınlar. Nazmınızı da beğendik. Fakat ne yalan söyleyelim! Biz her zaman nesirleri nazımlara tercih ederiz. Vezin ve kafiye mecburiyetini esaret sayarız. Lakin nazım dahi bu kadar tabii olur ise sevmemek hoşlanmamak kabil olur mu?

[4]

Bir Gazel

Ey aşk yakarsan işte cânım
Yak derdim olaydı hânümânım

13..... *Yazmış Bulundum*

Verdik hâlecân dil ü dimāğa
Şarşıldı zemînim âsümânım
.....
.....
Hızr olsa idim ederdim işâr
Râhgede hayât-ı câvidânım
'Âlemde kalır seninle nāmım
Maḥv olsa da cism-i nātüvânım

Her zaman kıta olmaz a! İşte bu defa da bir gazel takdim ediyorum. Mecmuanın âşıkane yahut bilâ-perestâne kısmından sayılan şu gazel ehemmiyetçe kıtalara kıyas kabul etmek derecesinden alidir. Bunu elde edinceye kadar haylice zahmet çekmiştim. Çünkü sahibi olan edip pek laübalı bir şey ve hususiyle müptela-yı ülfet-i meydır. A koca şair! Niçin o kadar serşarlığa âşıksın? Seni ayık görmek şerefine nail olamayacak mıyız? Mukallitlerine bari acı! Onları da şûrb-i müdama sevk ediyorsun!.. Kime

14..... *Yazmış Bulundum*

anlatırsın! Cevap bile vermez. Meşrebini bilirim. Lakırdıyı daha ziyade uzatsam tebessüm ederek şöyle bir şey okuyuverir:

Kısmet hevâletem be-ḥarâbât mî-koned
Çendân ki inçenin zedem ü an-çenân şodem²
Neyse teşekkür ederim. Neye? *Tercüman*'dan bi'l-vasıta kazandığım o koca aferine!

[5]

Varaka-yı kemterânemi gazeteye derc edişinizden müteşekkir oldum. Teşekkürüm iftihar ile memzuc olmak tabiidir. Çünkü iradına tenezzül buyurulan mütalaa hakkımda ali bir teveccüh gösteriyor. Edebiyatımızın tenvir-i istikbaline hizmet edebilecek Osmanlı üdebası arasına bendeniz de dâhil edilmiş oluyorum. Ne mütevazıane el-hak!.. Ne mesrurane iltihak! Sekiz on kelimeden ibaret olan o

²"Kısmetim meyhaneye havale eder beni/ Bakma hâlime; öyle mi oldum, böyle mi oldum?" (Hafız-ı Şirâzi, 2011: 321).

"Ne kadar şöyle böyle olduysam; nihayet kısmet, nihayet nasip beni yine meyhaneye havale etmekte!" (Hafız-ı Şirâzi, 2016: 359).

15..... Yazmış Bulundum.....

sade eda varakacığını bile müteşerref hüsn-i kabul eden *Tercüman-ı Hakikat*'in edebiyatımıza ettiği ve etmekte olduğu hizmetleri de takdir edenlerdenim.

Diyebilirim ki *Tercüman* âdeta edipler yetiştirdi. Şairler meydana çıkardı. Ama denilecek ki *Tercüman*'ın neşrettiği asar-ı edebîyyenin çoğu değersiz nev-hevesane şeylerdir. Nasıl olacak ya? Hepimiz birden bire edib-i azam, şair-i muciz-dem kesilip de meydana öyle mi çıkacağız? Öyle şey mi olur? Nerede bu bolluk? Evet! Nev-hevesiz. Çalışacağız. Çalışanlara gide gide terakki bahşolmamak ise tabiatın şimdiye kadar hiç yapmadığı bir şeydir. Say eden elbette müterakki olur. Fakat az çok hüner teşvik ister. İltifat bekler. Tab-ı beşer daima aferin müşterisidir. Aferin *Tercüman*-ı zamana ki her yazı yazanın değerine göre tahsin-han olmak mesleğinde sebat edip gidiyor. Terakkiperverlik işte böyle olur!..

16..... Yazmış Bulundum.....

Tercüman-ı Hakikat

Bu varaka okunduğu zaman bir âdem vardı ki dikkatle dinliyordu. Sonra kâğıdı eline alıp birçok süzdü. Nihayet dedi ki: "İfadenin sadeliğine hayran olmuştum. 'Neden böyle sade bu kadar latif olmuş' diye düşündüm. Araştırdım. Gördüm ki içinde 'olduğundan bulunduğundan idiğinden olup bulunup olmayla bulunmayla olduğuna bulunduğuna idiğine' gibi tabirler yoktur. Zati cümleleri birbirine bağlayan ve zincirlemesine bir acibe meydana getiren şeyler de bunlar değil mi ya?"

Biz dahi kendisine şu cevabı verdik. Dedik ki: Asıl "Osmanlı" namına liyakat göstermek isteyen gençler hep bu yolda sadeliğe himmet ederler ise o letafet cümleyi kendisine bir derecede meftun eyler ki böyle sadelikten mahrum olan eserler kimin olursa olsunlar rağbetten düşerler. Sadelik taammüm eder. Herkes fikrini yazabilir. Herkes okuduğunu anlar. Anlaşılarak

17..... Yazmış Bulundum.....

okunan şeylerden lezzet hasıl olur. Lezzet dahi istifadeyi intac eder. Maarifin terakkisi böyle husule gelir. İnşallah bu da müyesser olur.

[6]

"Gazel"

İmkânı yok istitâr-ı 'aşkıñ
Dermânı gibi nizâr-ı 'aşkıñ
Bir cezbede aldı ihtiyârım
Hayrânıyım iktidâr-ı 'aşkıñ
Pejmürde miyim niçin açılmam
Gülgoncasıyım bahâr-ı 'aşkıñ
Sönmek ne demek niçin ben olmam
En parlağı şu'lezâr-ı 'aşkıñ

Ey nevk-i kalem ne hoşnûvâsın

Minķārı mısın hezār-ı 'aşkın

İzahdan müstağnidir ki şu gazelde tavsiye-i vakıanız üzerine muhafazasına bir kat daha itina etmekte olduğum mecmuanın mündericatındandır.

Sizden ve bazı erbab-ı mütalaadan şevk-âver sözler

18..... *Yazmış Bulundum*.....

işittikçe -derde bakın!- bendenizde de yeniden yeniye inşad-ı şiire bir heves peyda oluyor.

Bu bayram muttasıl evde oturdum. Kuvve-i şairemi bir gazelcik olsun meydana getirmeye icbar ettim. ('Arz-ı hakîkat eyledim efsâne şandılar!) mısraıyla başlar bir gazel görmüştüm. Onu tanzire özendim. Birkaç beyt yazdım. Yine bozdu. Ne yapayım? Beğenmedim. İcbar-ı tabiatle söylenilen söz hakikaten tatsız oluyor. Nihayet bir beyit söyledim. Onu da bozmak istedimse de içinde bulunduğum hâle pek uygun düştüğü için değil, arkadaşlar tarafından ibkası münasip görüldüğü için bozmaya kıyamadım. Yazayım da manzur edibaneniz buyurulsun:

Bayramda bir nizâmına koydum ki hânemi

Yārân görünce bir yeni meyhâne şandılar!

İşte bendenizin şiirim bu oluyor. Gazetede yer bulmak bahtiyarlığına nail oluverirse beğendiğinizi anlarım. "Mazmunfuruşluğa kalkışır" diye şu beytimi tab etmeyip hevesimi kırmak elinizdedir. Fakat *Tercüman*

19..... *Yazmış Bulundum*.....

benim bildiğim *Tercüman* ise heves kırmak gibi nakısalardan muarradır. Değil mi?

Tercüman-ı Hakikat

Öyle ya! Heves kırmayı başkalarına layık bulamıyoruz. Kendimize nasıl yakıştıralım? Beytiniz rindanedir. Güzeldir. Şiir sevenlerin hiç diyecekleri olamaz sanırsınız. Lakin sözün doğrusunu ister misiniz? Nesriniz bize daha güzel geliyor.

Garip şey! Eli kalem tutan birçok gençler var. Nesrinizi taklide tanzire çalışıyorlar. Fakat muvaffak olanları pek az. Sade yazmak ne kadar güçmüş! Nefsimizde dahi tecrübe ediyoruz. Şu birkaç satırı yazmakta bile çok güçlük çektik. Birkaç kere yazdık bozduk. Bu hâl neden neşet ediyor? Acaba lisanımızın yakında peyda edeceği parlaklık yüzümüze nurlar saçtıkça gözlerimiz kamaştığı için mi? Siz ne dersiniz?

20..... *Yazmış Bulundum*.....

[7]

Dikkatsizliğin Cezası

Sünbülzade Vehbi merhumu:

Ol şüh mü'ezzinde nedir bu kad ü kâmet

Gül câmi'idir semti varıp eyle ikâmet³

Beytini inşada irşat etmiş olan Gül Cami-i Şerifi -ki Cibali civarındadır- malum ya!

Mahlasınız "Seferikoz" mahallesi sekenesinden bulunduğum cihetle oranın müdavimlerindenim. Geçenlerde ikinci namazını eda için mutadım üzere yine o secdegâh-ı latife gitmiştim. Bir hayli meşgul-i ibadet oldum. Bir zaman fikre daldım. Kendi âlemciğimde bulundum. Bulundum ama haberim yok, meğer bilâ-cürüm mahpus bulunuyor imişim! Ah! Bir de etrafıma bakayım ki kimseler kalmamış. Herkes işine gitmiş. Ben yalnızca kalmışım. Müezzin efendi nerede ya? O da mı savuşmuş? Şüphe mi var? Hatta kapıyı üzerimden kilitlemiş de öyle gitmiş! Burasını anlayınca derhal

21..... Yazmış Bulundum.....

safa-yı hatırım küdürete münkalip oldu. Cami-i şerifin içinde gezinmeye, çıkacak delik aramaya başladım. Haylice döndüm dolaştım. Bulamadım. Tesadüfe bakınız! Pek de susamışım. Hazret-i Mevlana'nın buyurdıkları gibi:

Mescidâ ger Kerbelâ-yı men şevî

Kıble-i hâcet-revâ-yı men şevî⁴

diyecek kadar mekânetim de yok. Harice isal sadâ ise -camii bilenlerce malum olacağı üzere- pek müşkil! Kapıyı birkaç kere yokladım. Seda hanîn! Çare-cûyâne düşünmeye başladım. İnsan cidden düşünür ise muvaffak oluyor. Çare buldum. Kapının alt üst sürgülerini çektiğim gibi kilit açılıverdi. Memnuniyetle hemen çıktım.

Sonra bu vakıayı müezzine anlattığım gibi imam efendiye de naklettim.

"Size emniyet ettikleri için öyle yapmışlardır." yolunda tuhaf bir cevap vermesin mi? Ne demeli? "Kazandığım şu emniyete teşekkür ederim. Fakat emin bir adamı böyle haps-

22..... Yazmış Bulundum.....

ediş garipçedir." mukabelesiyle geçiştirdim. Aradan bir hafta kadar geçti. Bir de dünkü gün o civarda geziniyordum. Baktım ki bizim müezzin efendide bir telaş var. Nedir demeye kalmadı. "Aman! Şimdi camiden kollarını ilikleyerek birisi çıktı. Şöyle şişmanca. Arkasında sarı hırka var. Görmediniz mi?" demesiyle herifin bir şey aşırılmış olduğunu anlayıp istizah ettim.

Meğer zavallı müezzin bir iki gün evvel mahfelde bırakmış olduğu kaputu evvelce çaldırdığı gibi o gün dahi paye-i minbere koyduğu cübbeyi aldırılmış imiş! Maddeyi anlayınca:

Zînhâr ez-hırka-ârâyân meşev gâfil ki men

Her haşin püşî ki dîdem hâne-i şayyâd bûd⁵

³"Ol şüh mü'ezzinde nedir bu kad ü kâmet/ Gül câmi'idir semti yürü eyle ikâmet" (Sünbülzâde Vehbî, 2017: 352).

⁴"Ey mescid, eğer benim Kerbelâ'm olursan, hacet-reva edici kiblem olursun!" Misâfir, nasihat edenlere cevâb verdikten sonra mescide hitâben der ki 'Ey mescid, eğer sen benim Kerbelâm olup, benim bu âlem-i sûretten intikâlime sebep olursan, benim istediğim bir şeyi bana yapmış olursun!" (Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, 2006: 482).

beyt-i şerifi hatırıma gelip gülümseyerek müezzine dedim ki: "Beni camiye kapadığın hatırgededir ya köftehor! Ne dikkatsizlik idi o! Benim ihtarım sana tesir etmemiş. Dikkatsizliği bırakmamışsın. Kaput o sayede gitmiş. İşte şimdi cübbede havalandı! Bunlar hep beni öyle

23..... *Yazmış Bulundum*.....

hapsettiğin için sana gönderilmiş cezalardır. Gördün mü dikkatsizliğin seyyiatını?"

"Öyle rast geline emniyet edip içeride bırakmaya gelmez. Herkes ... efendi değildir. Cemaatin içinde böyle kaput, cübbe aşırıları da bulunur. Başından sarık bile uçar da duyamazsın! Ya!.. Oğlum! Gel caminin bülbulü! Dikkat dikkat! İşte sana komşuca nasihat!..

[8]

Geçende *Tercüman*'a derc olunan bir varakamın bâlâsını şaşalandırmış olan:

Ey 'aşk yakarsan işte cânım

Yağ derdim olaydı hânümânım

matlalı gazele birisi "İnşâf eder mi o bî-imânım" filan diye bir nazire uydurmuş! gördüm. Bunun nâzımı gazetenizde evvelce bir varakasını gördüğüm "Ali Rıza" olmak gerek.

24..... *Yazmış Bulundum*.....

Bizim nazire-gû efendi mecmuadan diye naklettiğim o gazeli nazm eden Ahmet Mesut'tur zannında bulunuyormuş. Öyle söylüyor. Hüsnüzan ediyor. Teşekkür olunur. Fakat kendisine şurasını ihtar ederim ki Mesut bir değil, ikidir. Birisine "Mes'ûd-ı Harâbâtî" derler ki güzel şairdir. Bende de birkaç eseri mukayyettir. Lakin o kadar şöhret almış takımdan değildir. Diğer "Ahmed-i Mes'ûd" mahlaslarıdır. Tanımadığım daha başka Mesutlar var ise onlara karışmam. Nazirenüvis efendi beni "Mes'ûd-ı Harâbâtî" mi sanmış? Ben lehülhamd harabatıyandan değilim. Harabatilere -değerleri var ise- hürmet ederim. Lakin onlardan madut olmayı arzu etmem. İşte bir eser daha arz ediyorum. Buna da nazire söyleyen bulunur ise aşk olsun!

Fırkatiyle bir mehiñ reşk-âver-i seyyâreyim

Hîçbir menzilde eglenmem garîb âvâreyim

Nîk-h'âh-ı âlem-i gam-h'âriyem hem-nev'imîñ

Bî-mecâlim yoksa hep bî-çâregâna çâreyim

Âb-ı rûy-ı feyz-cüyân olsa 'unvânım ne var

Hâk-i pâk-i ma'rifetden fışkırır fevvâreyim

25..... *Yazmış Bulundum*.....

Vaqt olur elbette keşf eyler niķâbım rûzigâr

Şimdi hâkisterle örtölmüş bir âteş-pâreyim

⁵Saib-i Tebrîzî, "Dîvân-ı Eşâr: Gazeliyât", <https://ganjoor.net/saeb/divan-saeb/ghazalkasa/sh2613/>. Ayrıca Osman Ünlü, Muallim Naci'nin edebiyatımızda Saib-i Tebrîzî ile en fazla ilgilenenlerden biri olduğunu bildirmektedir (Ünlü, 2006: 91).

Neşve-i şahbāya şevkim zevk-i diger bahş eder

Mecma'-ı rindānı cūşa cūş eder meyh'āreyim

Nasıl? Beğendiniz mi "Mes'ūd-ı Harābātī"yi?

[9]

Bundan evvelki varakam "Nasıl beğendiniz mi Mes'ūd-ı Harābātīyi?" istifhamıyla nihayet bulmuştu.

Rengîn eserli, hakikaten değerli, Hafızı-meşrep, Harabatî lakap adaşımı beğenmişler. Pazartesi *Tercüman*'ından anlaşıldı.

O varaka ile gönderdiğim gazelini bundan sonra lazım geldikçe "bizim nazirenüvis" diye yad etmeye karar verdiğim kâtip efendi tanzir etmiş.

Nâzım Beyefendi de söz arasında "Benim de bir (Nâzım Harabatî)m olsaydı parlak parlak şiirlerini alır gönderirdim." demiş.

26..... *Yazmış Bulundum*.....

Öyle etmek, böyle demek zannımca beğenmekten neşet eder. Koca Mesut'un da reyi budur.

Onun kendisiyle yine bir mülakat müyesser oldu. *Tercüman*'ın edebiyat kısmını nigâh-ı mestane ile şöyle bir süzdü. Onun üzerine birkaç söz teati olundu. İşte reyi o zaman anlaşıldı.

Unutmayayım. O birkaç sözün içinde "Geçen gün *Tercüman*'a ben de bir varaka yolladım. Bunda seni muhatap etmiştim. Derc etmedi. Acaba yolsuz mu yazdım? Yoksa *Tercüman* bizim gibilerden hediye kabul etmez mi?" cümleleri de vardı.

Buna cevaben "Nazminızı kabul ediyor. Nesrinizi niçin etmesin? Varakanız varmamış olmak gerek." dediğimi müteakip "Yeni bir eser-i ali var ise ihsan buyurun!" ricasında bulundum.

Önünde durmakta olan -üzerinde (şafak) yazılı- tütün kutusunun kapağını açiverdi. Baktım ki bir Frenk kalemiyle kapağın iç yüzüne şu beyitleri yazmış:

Şabūh vakti şeker-h'āb meşrebimce degil

Piyāle-nüşī-i aḥbāb meşrebimce degil

27..... *Yazmış Bulundum*.....

Leb-i piyāledir erbāb-ı 'aşka maṭla'-ı nūr

Şarābsız şeb-i meh-tāb meşrebimce degil

Diliḡ nazar-gehi peyveste-ebrūvānıḡdır

Cihet perestī-i miḥrāb meşrebimce degil

Kelīm-i kāmīl-i Hārūn ṭalākatim ammā

Huzūr-ı yārda ṭnāb meşrebimce degil

.....

.....

Tercüman-ı Hakikat

Aferin Mesud-ı Harabati! Aferin sana da ey Mesud-ı Abadani! Zira harap içinde abadanı buluyorsun!

[10]

Bazen biri birine uymaz, can sıkır evzayıyla insanları -kulak veren olsun olmasın- şikâyet-han eden zaman, vaktiyle bana da:

28..... Yazmış Bulundum.....

Luṭf-ı güherim zāhir iken çarḥ-ı ğalaṭ-bîn

Farḳ etmedi gencîne mi virâne miyim ben

dedirmişti.

Bereket versin bu kadar söyletiyor. Ya hiç söyletme ne yapacağız? Adamın nefesini daraltmak değil, bütün bütün kesivermek bile zaman için oyuncak kabilinden değil midir?

Bir o şikâyetime, bir de şimdiki zamana bakıyorum. Aralarında mülayemet bulamıyorum. Nasıl bulabilirim? Şikâyet edecek zaman ile şükür edecek zaman beyninde ne mülayemet olur?

Biraz düşündüğüm gibi o şikâyete terdif eylediğim:

Seyr eyle ser-sebzimi gelsin de bahārım

Hāk-ı siyeh içre ḳalacak dāne miyim ben

Hayal teselli-cûyânesini tahakkuk derecesine gelmiş bulunuyorum. Baksanız a! Bir şevk-i tabiinin şevkiyle *Tercüman-ı Hakikat*'e ara sıra yazmakta olduğum sözler için takdirler işitiyorum. Hatta iki "Mesut"u bir kıyas eden bazı

29..... Yazmış Bulundum.....

erbab-ı kalem bu "Mesut"un kim olduğunu müncezibane bir lisan ile size soruyorlar. Siz de o vesile ile bendenize bir iltifat daha ediyorsunuz. Ne güzel mesudiyet! Şimdi o şikâyet nasıl şükre münkalip olmasın?

Tercüman-ı Hakikat heyet-i tahririyesi bendenizi şahsen de tanır. Birkaç kere matbaya uğrayıp heyet-i muhteriminin nail-i iltifat ü ikramı olmuşum. O hâlde Diyojen'in tarif-i nefis yolunda "Diyojen'im Diyojen!" demesi kabilinden olarak "Mesut'um Mesut!" demekle iktifa münasip olur zannederim. İnşallah yine görüşürüz.

[11]

"Gazel"

Çalıştı gerçi zebân ḳalbe tercümân olalı

Beyāna şığmadı 'aşḳın belā-yı cān olalı

Benim kadar kime sūz-efgen oldu āteş-i 'aşk

Şu āteşin girih insān için mekān olalı

30..... Yazmış Bulundum.....

Bahāra kim bakıyor āh ey nihāl-i revān

Ġamınla gözyaşı hem-reng-i erguvān olalı

.....

.....

Şadā-yı 'aşk hūrūş-āver oldu āfāka

Tabī'atim heyecān-bağış-ı 'āşıkān olalı

Şu sözlerin de takdimine cesaret edişim erbab-ı tabın yazdığım şeyleri yalnız okumakla iktifa etmeyerek gazetenize takdirnameler irsaliyle ilan teveccüh eylemekte oldukları içindir.

Fahur değilim. Memnunum. Memnuniyetim tabiidir. Nasıl vicdandır ona ehl-i marifetten -alelhusus gaibane- hüsnükabul ve iltifat görmek gibi bir saadete müsadif olur da gönlünde memnuniyet hüsn etmez?

Tasavvur olunsun mu öyle bir kalem ki az çok meydana getirdiği asar, takdir ile şeref-yâb edilsin de daha güzellerini yazmaya çalışsın?

Kendi saadetini hissetmeyen hiçbir vakitte mesut olamaz. Ben de yazayım. Arkadaşlar da yazsınlar. Hem-ahenk

31..... Yazmış Bulundum.....

olalım. *Tercüman*'ımızın ulüvv meşrebi var! O kadar güzel yazamasak bile -nazarı istikbale matuf olduğu için- varakalarımıza yer bulur. Bizi teşvik eder. Tebdil-i meslek etmek hatırına bile gelmez.

[12]

Mekteb-i Sultani talebesinden biriyle bizim "Mes'ūd-ı Harābātī" şöyle konuşmuşlar:

- Şuaradan efendimiz gibi Harabati pek çok olmalı. Fakat bunu işitmemiştim. Bir de "Gülhanī" var imiş. Öyle mi?

- "Gülşenī" vardır ama "Gülhanī" tahallüs eder [mi] şair bilmiyorum.

Hazret-i Senayî'nin "Külhanī-i Lāy-h'ār"ı var. Lakin şiirini görmedim. Olabilir ya! Her sınıfta birçok külhaniler görüyoruz. Sınıf-ı şuarada da bulunabilir.

- Öyle "her sınıfta" diye mekteplilere de şairane tariz etmeyiniz. Bakınız! Bir beytini gördüm. Mahlası güzel değil ama sözü güzel!

32..... Yazmış Bulundum.....

Ey mürdegân ze-hâk yekî ser-be-der konîd

Ber-hâl-i zinde-i be-ter ez-hod nazar konîd⁶

beğendiniz mi?

- Sen tercümeyle meraklısın. Bunu nasıl tercüme ediyorsun bakayım?

- Soracağınızı bilir gibi yazmıştım. Okuyayım: "Ey mezaristanda yatan insanlar! Bir kere toprak altından başınızı kaldırınız da benî-nevinizden şu biçare zî-hayatın sizden beter olan hâline bakınız!"

- Hoşça olmuş aferin!... Gülhani güzel söylemiş ama pek meyusane! Böyle şeylerle uğraşma. Melal getirir. Tabiate güşayış verecek fikri parlatacak sözleri sev!

- Sanki siz meyusane söylemez misiniz? Şu beyti söyleyen kimdir?

Ey ecel sensin başa dermân şitâb et, olmasın

Derd-i dermân nâ-pezîrimden tabîbân bî-huzûr

- Bırak şunu bırak! Uğraşma diyorum. Dediğimi belle. Sonra karışmam mesut olamazsın. Harabati olur kalırsın ha!...

33..... Yazmış Bulundum.....

[13]

Tercüman'ın edebiyat kısmında latif latif varakalar, manalı manalı beyitler neden görünmez olsun?

Bu ihtifa niçin? Yoksa nev-residegan-ı hoş-nüvisan bizim mecmuaya birer nazire peyda etmek üzere cem-i asar ile mi müştagildirler?

Bu da bir zann-ı baid!

Acaba lisani muahezelere mi uğruyorlar?

Bu o kadar baid değil. Fakat erbab-ı hevese tatil-i kalem ettirecek kadar kuvvetli bir manada değil.

Ben de bu esnada sükûtilere karışmıştım. Hele bir aralık bulup şu teşviknameyi yazarak sükûta nihayet verdim.

Etmeyiñ bî-câ ta'arruzdan tevaqqî söyleyiñ

Şuşmayiñ ey nev-zebânân terakķî söyleyiñ!

Vaktim müsait olsa *Tercüman*'a beni fahri bir muharrir olarak kabul etmesini rica edeceğim. Üç günde bir varaka olsun vereceğim.

Ne fayda! Afaki şeyler düşünmekten vakit bulunamıyor.

⁶ Şeyh Bahâî Muhammed bin Hüseyin'in *El-Keşkül*'ünde de yer alan bu beyit "گلخني" adına kaydedilmiştir. (Bahâî, T.Y.: 89).

34..... Yazmış Bulundum.....

Vakıa pek de çok söylememeli. Adam sonra manasız manasız söylenmeye başlar. Hiçbir şeye yaramaz. Terakki ediyoruz derken yazılan kâğıtların her biri bir hüccet-i tedenni hükmünü alır. Kudema tarzını beğenenler haklı görünmeye başlarlar.

Bu defa gazel yazmayacağım. Kıta da yok. Frenkane dedikleri yolda söylenmiş bir şey de bulamadım. Bir rubai yazacağım:

Ğaddārī-i çarḥ-ı kīne-verden feryād

Etmez beni hīç kayd-ı ğamdan āzād

Etsin de baḡa zamāne cüz'ī imdād

Bağ var mı imiş yok mu imiş isti'dād

Bunun için fahriye diyen bulunur ise de "Eğerçi vezn nedâred velîk bî-ma'nist"⁷ diyen bulunmaz sanırım.

Tercüman-ı Hakikat

Tercüman'a fahri muharrir olmayı "rica" edeceksiniz? Ne harikulade şey! Ondan daha harikulade bir şey yapmış olmak için de işte biz o ricanızı reddeceğiz.

35..... Yazmış Bulundum.....

Evet edeceğiz. Katiyyen reddeyliyoruz. Zira *Tercüman-ı Hakikat* sizin gibi havârik-ı âdeyi olsa olsa ancak hâmi-i edebiyat, muhyi-i matbuat olmak üzere telakki ederek sahaif-i acizanesine bir iltifatınızı cana minnet bilir. Siz *Tercüman-ı Hakikat* muharriri olursanız sonra bizim için ne sanat kalır?

[14]

(Mehdi-i Münacati) Hazretlerinin geçen günkü nüshanızda münderic varakasıyla (Mesud-ı Harabatı'nın) gazeline olan naziresini bir neşve-i kâmile ile muhat bulunduğum hâlde okudum.

Hazret-i Mehdi (münacatı) değil, (mescidi) yahut (mihrabı) tahallüs etse yine bizdendir. Yine harabatilerdendir.

"Ḥîz tâ ez-der-i mey-ḥâne guşâdî talebim"⁸

Davetine icabette (Münacati) hiçbir vakitte bizden geri kalmaz. Refik-i şefikdir. Sabıkun zümresinden

36..... Yazmış Bulundum.....

ayrılmaz. Ulüvv-i himmet erbabındandır. Bu müddeama harabatileri hoş görenlerden Cenap Feyzi'yi işhat eylerim.

Bunlardan bir de (Ruhi) var. Mesud'a şimdi o da bir nazire söylüyor. İkmal edince huzur-ı *Tercümani'*ye takdim eyleyecek. Münacati'yi geçmek arzusunda bulunuyor. Bakalım muvaffak olabilecek mi?

⁷ "Vezinsiz oluşu bir yana manası da yok." anlamında bir Acem sözü.

⁸ "Ḥîz tâ ez der-i meyhane guşâdî talebîm/ Be reh-i dost nişînim u murâdî talebîm" - Hafız, medrese kapısında ne vakte kadar oturup duracaksın? Kalk da meyhane kapısından bir feyiz, bir fütuh isteyelim. (Hafız-ı Şirâzî, 2016. 360; Hafız-ı Şirâzî, 2011: 368).

Hazret-i Ruhi harabatiyan arasında ateş-zebanlıkla müştehir olmuş takımdandır. Münacati'ye hiç olmaz ise hem-inan olur diyorlar.

Allah efradını teksir eylesin! Bizde arkadaş mı ararsınız? Bunların en ziyade şu meşrepleri hoşuma gider ki cümlesi yek-dil ve yek-cihettirler. Aralarında (nifak) melununun adı bile anılmaz.

"Mürîd-i hırka-yı dordî-keşân hoş-ğûyem"⁹

Son.

āā

KAYNAKLAR

- Bahâî (T.Y.). *El-Keşkûl: I. Cüz.* Beyrut: Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbuat. (<https://www.noorlib.ir/view/ar/book/bookview/text/6302/1/89>), <http://www.nosokhan.com/Library/Topic/0HWT>) (Son Erişim Tarihi: 01.06.2020).
- Hafız-ı Şirazî (2016). *Hafız Dîvânı*. (Çev. Abdülbâki Gölpınarlı). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hafız-ı Şirâzi (2011). *Hafız Divanı I*. (Çev. Mehmet Kanar). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (2006). *Mesnevî-i Şerîf Şerhi* 6. (Çev. – Şerh. Ahmet Avni Konuk). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Parla, Jale (2016). *Babalar ve Oğullar: Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Saib-i Tebrizi (T.Y.), “Dîvân-ı Eşâr: Gazeliyat”, <https://ganjoor.net/saeb/divan-saeb/ghazalkasa/sh2613/> (Son Erişim Tarihi: 01.06.2020).
- Sünbülzâde Vehbî (2017). *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*. (Haz. Ahmet Yenikale). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56212,sunbulzade-vehbi-divanipdf.pdf?0>
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1977). *Edebiyat Üzerine Makaleler*. (Haz. Zeynep Kerman). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ünlü, Osman (2006). "Türk Edebiyatında Saib-i Tebrizî Şerhleri", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*: Manisa 2006, 4. C., 1. S., 85-93. s.

⁹ “Abûs-ı zühed be vech-i humâr nenşîned/ Murîd-i hırka-i dordîkeşân-i hoşğûyem" - Zahitliğin asık suratı şarap içenlerin yüzünde yoktur, iyi huylu sarhoşların müridiyim. (Hafız-ı Şirazî, 2016: 313, Hafız-ı Şirâzi 2011).